

Висновки. Отже, керівництву підприємства слід визначити, яким саме методом або комбінацією методів треба користуватися в процесі встановлення оптимальної ціни, а саме: орієнтацією на витрати, попит чи конкуренцію. Поєднання даних підходів дозволяє врахувати переважну більшість факторів, що впливають на рівень цін та сприятиме досягненню поставлених цілей сільськогосподарських підприємств.

Ціна і ціноутворення є важливим складовим елементом функціонування ринкового механізму, що активно впливає на розвиток суспільного виробництва та рівень життя населення. Тому правильно спрямована цінова політика є необхідним компонентом успішної діяльності кожного підприємства в сучасних умовах господарювання.

Література:

1. Андрійчук В.Г. Ціна як інструмент аналізу, оцінки і прогнозу економічних та виробничих параметрів розвитку підприємства / В.Г. Андрійчук // Економіка АПК. – 2002. – №3. – С. 65–70.
2. Бужимиська К.О. Вдосконалення методики ціноутворення і системи внутрішнього економічного механізму підприємств молочної промисловості. Автореферат дис.канд. екон. наук: 08.06.01. / К.О.Бужимська; Нац. ун-т харч. технологій. – К., 2005. – 20 с.
3. Гладких Д. Доминирующие методы ценообразования в Украине / Д. Гладких // Бизнесинформ. – 1998. – №1.
4. Грещак М.Г. Внутрішній механізм підприємства: Навч. посібник / М.Г. Грещак, О.М. Гребешкова, О.С. Коцюба; за ред. М.Г. Грещака. – К.: КНЕУ, 2001. – 228 с.
5. Доберчак Н.І. Організація внутрішньофірмових відносин промислових підприємств (на прикладі машинобудування). – Автореферат дис. дис.канд. екон. наук: 08.06.01. / Н.І. Доберчак; Технологічний університет «Поділля». – Хмельницький, 2003. – 24 с.
6. Павлов В.І. Економічний механізм функціонування підприємства: Структурований курс лекцій: Навчальний посібник / В.І. Павлов, І.В. Кривов'язюк. – Луцьк: Надстиря, 1999. – 120 с.
7. Ушакова Н.Г. Міжнародне ціноутворення: навчальний посібник / Н.Г. Ушакова, Н.Л. Савицька. – К.: ВД «Професіонал», 2004. – 218 с.
8. Крючкова О.Н. Классификация методов ценообразования // Маркетинг в России и за рубежом. / О.Н. Крючкова, Е.Н. Попов. – 2002. – №4. – С. 32–53.

УДК 331.101.3

ВИЗНАЧЕННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА РІВНЯ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

*Ляшенко О.А., к.е.н., доцент кафедри
Дніпропетровський державний аграрний університет*

Розраховано інтегральний показник рівня розвитку соціальної інфраструктури сільських територій, радіус доступності та зону обслуговування закладів, розміщених на території районів Донецької області.

Calculated integral indicator of the level of social infrastructure in rural areas, the radius of accessibility and service area facilities located in areas of Donetsk Region.

Постановка проблеми. Поняття “сільські території” сьогодні є одним із найбільш уживаних, коли йде мова про розвиток села, сільського господарства, АПК. Вживається воно в різних контекстах, причому дуже часто просто як синонім “сільського поселення”, “сільської громади”, “сільської поселенської мережі”. Розвиток сільських територій залежить як і від результатів функціонування агропродовольчого сектора, так і розвитку соціальної інфраструктури. Важливим аспектом оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури регіону є визначення інтегрального показника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблем розвитку сільських територій зробили вітчизняні вчені: І.Ф. Баланюк, П.С. Березівський, О.М. Бородін, М.Х. Вдовиченко, Ю.Е. Губені, Т.О. Зінчук, В.І. Куценко, А.В. Лісовий, В.В. Липчук, А.Ф. Мельник, С.І. Мельник, О.М. Могильний, О.М. Онищенко, М.К. Орлатий, Т.О. Осташко, О.І. Павлов, І.В. Прокопа, К.В. Прокопишак, В.П. Рябокони, П.Т. Саблук, Г.В. Черевко, Л.О. Шепотько, В.В. Юрчишин та низка інших.

Постановка завдання. Метою статті є визначення основних підходів щодо розрахунку інтегрального показника розвитку соціальної інфраструктури регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначають провідні фахівці, у сучасному розумінні сільська територія являє собою складну і багатофункціональну природну, соціально-економічну і виробничо-господарську структуру і характеризується сукупністю властивих кожній з них особливостей: площею земельних угідь, на яких вона розміщена, чисельністю проживаючих і зайнятих у виробництві чи обслуговуванні людей, обсягами і структурою виробництва, розвитком соціальної та виробничої інфраструктури, формою зайнятості проживаючих на ній та іншими рисами [6, 4]. Кінцевий результат функціонування агропродовольчого сектора економіки безпосередньо залежить від того, як спрацює у цьому відношенні кожна сільська територія. Оскільки будь-яка така одиниця функціонує не відокремлено, а в нерозривному зв'язку з іншими, у тій чи іншій мірі подібними їй сільськотериторіальними структурами зі своїми індивідуальними особливостями, їх сукупність характеризує специфіку сільських територій більших розмірів, а у кінцевому підсумку сільськогосподарського виробництва взагалі.

Для визначення рівня розвитку соціальної інфраструктури регіону використовують інтегральний показник рівня розвитку соціальної інфраструктури. Визначення останнього є досить складним науковим завданням. Складність полягає у необхідності зведення до єдиної розмірності різноякісних натуральних показників кількох галузей сфери послуг. Важливим моментом є також одночасне врахування як забезпеченості населення товарами і послугами, так і в доступності закладів соціальної інфраструктури для населення.

Першим етапом оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури є визначення індексу забезпеченості сільського населення товарами, послугами та закладами сфери послуг за наступною формулою:

$$K_{ij} = \frac{M_{ij}}{N_j} \cdot \frac{M_{io}}{N_o}, \quad (1)$$

де K_{ij} – показник рівня розвитку і-го виду послуг в j-му районі,

M_{ij} – показник і-го виду послуг у послуг в j-му районі,

N_j – чисельність населення j-го району,

M_{io} – показник рівня розвитку і-го виду послуг в j-ї області,

N_o – чисельність населення j-ї області,

Оскільки різні галузі соціальної інфраструктури мають неоднакове соціальне значення, дана формула має бути доповнена коефіцієнтом “вагової” значущості.

Коефіцієнт “ваги” присвоюється, виходячи з таких критеріїв: а) “вагової” оцінки об’єктів сфери послуг (кількість поселень у розрахунку на одиницю даного виду обслуговування), б) функції центральності та значимості даного виду послуг для життєдіяльності населення.

Для обсягу реалізованих послуг він становить 0,6 за якими ми й проводили дослідження.

$$C_j = \sum K_{ij} * w_{ij}, \quad (2)$$

де C_j – інтегральний показник забезпеченості населення району видами послуг,

K_{ij} – показник розвитку і – го виду послуг в j-му районі,

W_{ij} – питома вага і-го виду послуг в j-му районі.

Водночас застосування для оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури лише душових показників є не зовсім правильним, оскільки дані характеристики звільнені від прямої залежності з територією та системою розселення. Не менш важливе значення має територіальна доступність закладів соціальної інфраструктури для населення.

Територіальна доступність закладів соціальної інфраструктури для населення визначається за формулою:

$$K_{ij} = \frac{M'_{ij}}{N_j} \cdot \frac{M'_{io}}{N_o}, \quad (3)$$

K_{ij} – показник доступності і-го об’єкту послуг у j-му районі,

M'_{ij} – показник щільності і-го об’єкту в j-ї області,

N_j – територія j-го району,

M'_{io} – показник щільності і-го об’єкту в j-ї області,

N_o – територія j-ї області.

У кінцевому рахунку формула визначення інтегрального показника рівня розвитку соціальної інфраструктури району має вигляд:

$$C_j = \frac{\sum K_{ij} * w_{ij}}{n} + \frac{\sum K'_{ij} * w'_{ij}}{n}, \quad (4)$$

де C_j – інтегральний показник рівня розвитку соціальної інфраструктури району,

K_{ij} – показник рівня розвитку і-го виду послуг в j-му районі,

K'_{ij} – показник доступності і-го об’єкту послуг в j-му районі,

W_{ij} – вага і-го виду послуг в j-му районі,

W_{ij} – вага доступності і-го виду послуг в j-му районі,

N – число душових показників та показників доступності за умови використання неоднакової їх кількості [2].

Для розрахунків бралися реалізовані послуги. За проведеними розрахунками інтегральний показник рівня розвитку соціальної інфраструктури різних районів становив: Великоновосілківський район – 86,3141; Мар'їнський – 313,225; Слов'янський – 106,975; Волноваський – 76,171; Володарський – 113,903; Ясинуватський – 170,075; Старобешівський – 66,1125. Він суттєво різниться, так як для розрахунку бралися райони за різною віддаленістю від обласного центру м. Донецька. Так з проведених розрахунків видно, що найвіддаленіші райони від обласного центру мають низький показник рівня розвитку – це Великоновосілківський, Володарський, Волноваський, Старобешівський, Слов'янський. Значення показника районів залежить від території району, щільності об'єктів, що реалізують побутові послуги та чисельності населення.

Значення інтегрального показника рівня розвитку соціальної інфраструктури в більшій мірі залежить від щільності об'єктів, які реалізують підприємства сфери послуг та території, на якій розміщені ці об'єкти.

Відсутність нормативів доступності ускладнює об'єктивну оцінку просторової організації об'єктів соціальної інфраструктури в 7 районах Донецької області. Попри це у дослідженні були визначені фактичні значення радіусу та зони доступності різних закладів соціальної інфраструктури. Визначення здійснювалися за формулами:

$$R = \sqrt{\frac{S}{3i}} \text{ та} \quad (5)$$

$$Z = \frac{S}{3i}, \quad (6)$$

де R – радіус доступності закладу послуг і-го виду;

Z – зона обслуговування закладів соціальної інфраструктури;

S – площа району;

Z_i – кількість закладів соціальної інфраструктури і-го виду [4].

Радіус доступності та зону обслуговування закладів соціальної інфраструктури районів Донецької області наведено в таблиці 1.

З даних таблиці 1 видно, що найкращі показники доступності мають об'єкти роздрібної торгівлі – близько 5 км. В усіх районах радіус доступності шкіль перевищує 5 км, а дитячих дошкільних закладів – більше 8 км. Найбільший радіус доступності мають об'єкти, що реалізують побутові послуги у Великоновосілківському та Ясинуватському районах. Варто зазначити, що у цих формулах є недолік. Вони не враховують того, що в одному поселенні може бути декілька закладів соціальної інфраструктури, а тому в реальності їх доступність є значно більшою.

W_{ij} – вага і-го виду послуг в j-му районі,

W_{ij} – вага доступності і-го виду послуг в j-му районі,

N – число душових показників та показників доступності за умови використання неоднакової їх кількості [2].

Для розрахунків бралися реалізовані послуги. За проведеними розрахунками інтегральний показник рівня розвитку соціальної інфраструктури різних районів становив: Великоновосілківський район – 86,3141; Мар'їнський – 313,225; Слов'янський – 106,975; Волноваський – 76,171; Володарський – 113,903; Ясинуватський – 170,075; Старобешівський – 66,1125. Він суттєво різниться, так як для розрахунку бралися райони за різною віддаленістю від обласного центру м. Донецька. Так з проведених розрахунків видно, що найвіддаленіші райони від обласного центру мають низький показник рівня розвитку – це Великоновосілківський, Володарський, Волноваський, Старобешівський, Слов'янський. Значення показника районів залежить від території району, щільності об'єктів, що реалізують побутові послуги та чисельності населення.

Значення інтегрального показника рівня розвитку соціальної інфраструктури в більшій мірі залежить від щільності об'єктів, які реалізують підприємства сфери послуг та території, на якій розміщені ці об'єкти.

Відсутність нормативів доступності ускладнює об'єктивну оцінку просторової організації об'єктів соціальної інфраструктури в 7 районах Донецької області. Попри це у дослідженні були визначені фактичні значення радіусу та зони доступності різних закладів соціальної інфраструктури. Визначення здійснювалися за формулами:

$$R = \sqrt{\frac{S}{3i}} \text{ та} \quad (5)$$

$$Z = \frac{S}{3i}, \quad (6)$$

де R – радіус доступності закладу послуг і-го виду;

Z – зона обслуговування закладів соціальної інфраструктури;

S – площа району;

Z_i – кількість закладів соціальної інфраструктури і-го виду [4].

Радіус доступності та зону обслуговування закладів соціальної інфраструктури районів Донецької області наведено в таблиці 1.

З даних таблиці 1 видно, що найкращі показники доступності мають об'єкти роздрібної торгівлі – близько 5 км. В усіх районах радіус доступності шкіль перевищує 5 км, а дитячих дошкільних закладів – більше 8 км. Найбільший радіус доступності мають об'єкти, що реалізують побутові послуги у Великоновосілківському та Ясинуватському районах. Варто зазначити, що у цих формулах є недолік. Вони не враховують того, що в одному поселенні може бути декілька закладів соціальної інфраструктури, а тому в реальності їх доступність є значно більшою.

Радіус доступності та зона обслуговування закладів соціальної інфраструктури районів Донецької області*

Район		Об'єкти роздрібно-торгівлі	Школи	Дитячі садки	Бібліотеки	Клуби	Об'єкти, що реалізують побутові послуги
Великоновосілівський	R,км	5	8,38	8,28	7,7	7,47	13,78
	З,км ²	25	70,37	67,86	59,4	55,9	190
Ясинуватський	R,км	1,66	7,34	6,9	7,11	7,34	12,72
	З,км ²	27,6	53,9	47,6	50,56	53,9	161,8
Волноваський	R,км	4,51	6,31	7,09	6,52	6,91	8,12
	З,км ²	20,35	39,85	50,34	42,51	47,8	65,96
Володарський	R,км	4,89	7,81	5,67	8,74	7,63	10,5
	З,км ²	23,95	61,07	32,14	76,3	58,2	111,04
Слов'янський	R,км	3,99	7,79	7,14	6,74	7	9,5
	З,км ²	15,92	60,67	50,96	45,5	49	91,0
Старобешівський	R,км	4,06	7,39	7,73	7,39	7,92	7,39
	З,км ²	16,05	54,56	59,76	54,56	62,75	54,56
Мар'їнський	R,км	3,38	6,3	6,21	6,94	7,07	6,59
	З,км ²	11,44	39,7	38,57	48,21	50	43,5

*Розраховано за даними обласного управління статистики Донецької області

Результати проведеного дослідження мають можливість визначити такі найбільш характерні риси розвитку соціальної інфраструктури аграрних територій:

- низький загальний рівень розвитку соціальної інфраструктури;
- значна кількість сільських поселень, де відсутні будь-які заклади сфери послуг через незначну їх людність;
- занепад об'єктів соціальної інфраструктури села, які утримувалися за кошти сільськогосподарських підприємств і споживчої кооперації;
- низька якість надання послуг, значна територіальна (транспортна) доступність закладів соціальної інфраструктури;
- невідповідність у рівнях розвитку окремих галузей сфери послуг;
- відсутність перспектив покращання соціальної інфраструктури через занепад виробничої бази та низький рівень самофінансування органів місцевого самоврядування;
- неузгодженість дій різних міністерств, відомств, органів місцевого самоврядування, які не опікуються соціальною сферою села стосовно напрямків її розвитку.

Головними причинами такого стану розвитку соціальної інфраструктури депресивних сільських територій є: реформа сільського господарства, неможливість держави через брак фінансових ресурсів забезпечити хоча б мінімальні соціальні нормативи забезпечення сільського населення послугами, слабка фінансова база місцевих органів самоврядування через недосконалість бюджетної системи, низькі доходи громадян, малолюдність сільських населених пунктів, низька інвестиційна привабливість депресивних територій [6].

Пошук найбільш раціональних шляхів реформування соціальної інфраструктури сільських територій є одночасно і дуже важливим, і дуже складним завданням. Складність полягає у виробленні такого організаційно-економічного механізму розвитку соціальної інфраструктури, де одночасно поєднувалися б інтереси сільських жителів, можливості держави та сучасні методи управління економікою. Оскільки йдеться про соціальну сферу сільських та ще й депресивних територій, застосування виключно економічних механізмів регулювання є не зовсім доречним. В.І. Куценко зазначає “опора лише на ринкові механізми при відсутності соціальних орієнтирів, як показує світовий досвід, веде до деградації людського капіталу і зниження економічного розвитку” [3]. Багато дослідників, особливо на початку 90-х років ХХ століття, схилилися до думки, що розвиток соціальної сфери не лише депресивних, а усіх сільських територій має фінансувати держава. Тепер спостерігається поступова трансформація наукових поглядів на проблеми реформування соціальної інфраструктури села. Аналіз навіть кількох публікацій з даної тематики дозволяє окреслити коло заходів, реалізація яких має сприяти подоланню існуючих проблем соціальної інфраструктури села. Головними з них є: розвиток малого підприємництва, причому як у сфері послуг, так і у галузях АПК, розвиток несільськогосподарських видів діяльності на селі, створення кооперативів на селі, регулювання підприємницької діяльності на селі, розширення фінансової бази органів місцевого самоврядування за рахунок змін у Бюджетному кодексі, використання плати за природні, насамперед земельні ресурси, для фінансового наповнення місцевих бюджетів, перегляд податкової бази, зокрема зростання ролі місцевих податків і зборів.

Висновки. Виявлено, що сільська соціальна інфраструктура має свої особливості розвитку й використання. Ці особливості визначені багатьма факторами, у тому числі станом сільського розселення, формою господарювання, організацією праці, її оплатою й іншими особливостями. Тому інтегральна система показників розвитку соціальної інфраструктури є вигідною методологічною базою для комплексної оцінки економічних передумов її росту, досягнутого рівня, що склалися, темпів і масштабів зміни, витратності, економічної і соціальної ефективності, визначення потреби в збільшенні потенціалу й розробки державних, регіональних і галузевих програм і прогнозів розвитку.

Література:

1. Барановський М.О. Про методичні підходи до оцінки рівня розвитку сфери обслуговування населення України / М.О. Барановський // Економічна та соціальна географія. – № 47. – 1995. – С. 92-96.
2. Барановський М.О. Депресивні аграрні території як об’єкт регіональної політики / М.О. Барановський // Регіон-2006. – Матер. наук. – практ. конфер. – Харків: ХНУ ім. В. Каразіна, 2006. – С. 131-134
3. Куценко В. Траєкторія модернізації соціальної сфери: регіональні аспекти / В. Куценко // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. – № 10. – 2005. – С. 10-14.
4. Орлатий М.К. Проблеми житлового будівництва на селі / М.К. Орлатий, О.Г. Булавка, В.А. Сташук, Д.О. Мотрунч // Вісник аграрної науки. – 2000. – № 2. – С. 63-66.
5. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 51-56.
6. Стан сільського господарства Донецької області у 2008 році. Донецьк. – 2009. – 25 с.